

SLAVNÉ
LÁZNĚ *Evropy*

Fotografie na titulní straně:

Keramický panel, který vytvořil Basilio Cascella pro interiér termálních lázní Tettuccio v *Montecatini Terme*

Předmluva

Je mi ctí představit výjimečný mezinárodní nominační projekt vzniklý z iniciativy starostů slavných lázeňských měst v několika zemích, kteří si přáli spolupracovat a prokázat mimořádnou hodnotu evropské lázeňské tradice. Tento přístup zdola nahoru potvrdil, že mezinárodní spolupráce je oprávněně jádrem Úmluvy o světovém dědictví. S příchodem sériových nadnárodních nominací byl vytvořen mechanismus, který smluvním státům umožňuje úzce spolupracovat při ochraně a správě mimořádné univerzální hodnoty a sdílet společné osvědčené postupy.

Podle mého názoru je tato nominace obdivuhodným příkladem toho, že pro naplňování Úmluvy je takováto spolupráce důležitější než konkurence. Pro to, aby vznikl tento výjimečný společný nadnárodní sériový statek, bylo nutné vytvořit mechanismy vzájemné spolupráce a výměny názorů a nalézt nejlepší možná řešení.

Pro nás a celou Mezinárodní řídicí skupinu bylo potěšením pomáhat této iniciativě lázeňských měst v průběhu zdoluhavého procesu přípravy všech potřebných materiálů. Pro Českou republiku znamenala koordinace takto komplexního nadnárodního projektu jedinečnou zkušenost, během jeho vývoje jsme se mnohému přiučili. Díky tomuto projektu jsme získali velké množství nových poznatků a naučili se chápat různé aspekty kulturního dědictví reprezentovaného *Slavnými lázněmi Evropy*.

Nominace představuje vyvrcholení významných výzkumů uskutečněných v průběhu posledního desetiletí a pokračování spolupráce na mnoha úrovních. Na této spolupráci se podíleli desítky odborníků ze všech sedmi zúčastněných zemí, zkušení správci lokalit a specialisté na kulturní dědictví a stovky dalších lidí, kteří svým dílem přispěli ke konkrétním částem nominační dokumentace. Všichni byli podporováni starosty lázeňských měst, kteří při tom našli nové kontakty, objevili užitečné zkušenosti a navázali nová přátelství.

Na výsledky nominačního procesu se těší komunity desítek tisíc občanů, kteří jsou hrdí na bohaté architektonické dědictví, jež se zachovalo v jejich městech a okolních krajinách s léčebnými prameny.

Upřímně věřím, že nominovaná lázeňská města výstižně vyjadřují mimořádnou univerzální hodnotu *Slavných lázní Evropy*.

Antonín Staněk
Ministr kultury České republiky

Slavné lázně Evropy

Voda byla v mnoha historických obdobích katalyzátorem rozvoje významných kulturních praktik, které vedly k vytvoření hmotných i nehmotných kulturních hodnot, mezi něž patří i používání vody pro lázeňské účely. Přírodní termální i chladná minerální voda se využívala po celém světě – od starověkých římských veřejných lázní (thermae) po onseny v Japonsku, ale byla to hlavně novověká Evropa, kde se voda stala léčebným prostředkem. Výsledkem byl vznik jedinečné nové urbanistické formy – evropských lázní, které jsou jediným světovým příkladem urbanizace související s lékařskou praxí.

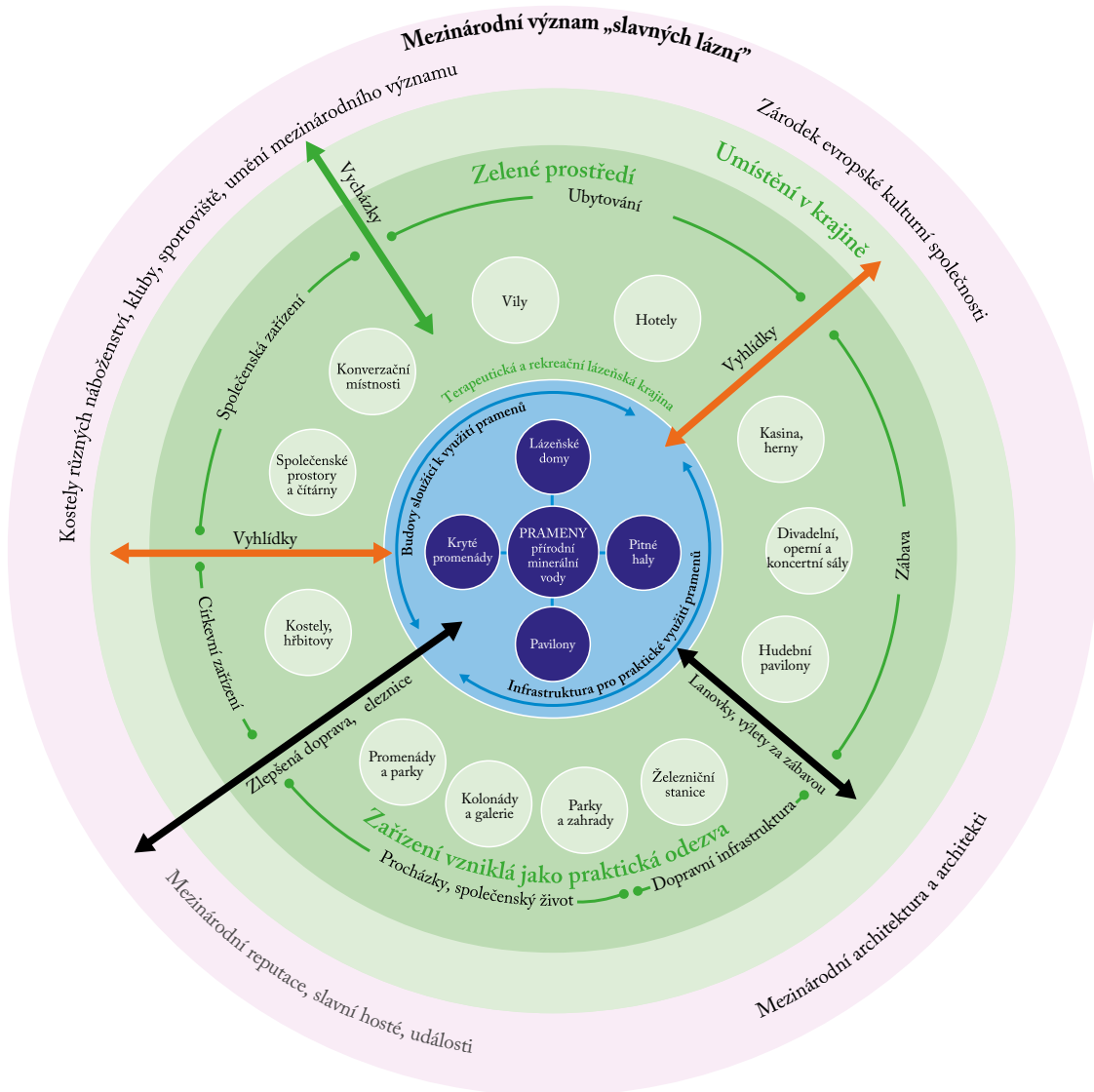
Slavné lázně Evropy (The Great Spas of Europe) představují transnacionální sériový statek sdružující jedenáct lázeňských měst, která se nacházejí v sedmi evropských zemích. Jde o *Baden bei Wien* (Rakousko), *Spa* (Belgie), „západočeský lázeňský trojúhelník“ s *Karlovy Vary*, *Františkovými Lázněmi* a *Mariánskými Lázněmi* (Česká republika), *Vichy* (Francie), *Bad Ems*, *Baden-Baden* a *Bad Kissingen* (Německo), *Montecatini Terme* (Itálie) a *City of Bath* (Velká Británie).

Slavné lázně Evropy podávají výjimečné svědectví o fenoménu evropského lázeňství – komplexním městském, společenském a kulturním jevu, který má své kořeny v antice, ale nejvýrazněji se prosazoval od počátku 18. století do 30. let 20. století. *Slavné lázně Evropy* se rozvíjely kolem přírodních zdrojů minerálních vod, které se staly výchozím bodem inovativního modelu územního uspořádání zaměřeného na léčebné a sociální funkce. Tato mondénní střediska zdraví, volného času a společenského života vytvořila městskou typologii a architektonické prototypy, které nemají dřívější paralelu. Byla průkopníky rodícího se moderního cestovního ruchu a jediným evropským typem sídla, které mohlo kulturně konkurovat velkým metropolím.

Pro tento typ sídla jsou charakteristické soubory lázeňských budov určených k praktickému využívání zdrojů přírodní minerální vody při koupelích a pitných kúrách, jako jsou lázeňské domy, pitné haly, zařízení pro léčebnou péči či kolonády. Kromě zařízení pro vnější i vnitřní lázeňské procedury jsou návštěvníkům k dispozici také objekty pro volnočasové aktivity jako například společenské domy, kasina či divadla, možnost ubytování v hotelech a vilách a specifická lázeňská infrastruktura. Všechny tyto prvky jsou integrovány do celkového lázeňského prostředí, které zahrnuje i pečlivě udržovanou rekreační a terapeutickou krajinu.

Slavné lázně Evropy charakterizují hlavní mezníky ve vývoji tradičního lékařského využití minerálních pramenů v Evropě včetně významných pokroků v oblasti lékařské diagnostiky. Jako elitní místa zrodu řady vědeckých, politických, sociálních a kulturních počínů přispěly k přeměně evropské společnosti tím, že zmenšily propast mezi společenskou smetánkou a rodící se střední třídou. Byly hostitelem velkých politických událostí a jejich zvláštní tvůrčí atmosféra inspirovala mnohé spisovatele, hudební skladatele a malíře k vytvoření špičkových uměleckých děl, která mají mimořádný univerzální význam.

Slavné lázně Evropy jsou i nadále dědicem sítě evropských lázeňských měst, která se zrodila v 18. a 19. století. Složení této série se opírá jednak o výjimečné současné kvality těchto měst, ale také o jejich společnou historii; byla to právě tato města, která přispěla k vytvoření konceptu lázní a významně podnítila rozvoj lázeňské kultury. Série tak představuje vrchol evropské lázeňské tradice, která je živá dodnes.

Teoretická historická městská krajina „slavných lázní“: jednotlivé zóny nejsou ve skutečnosti kruhové, ale jejich tvar a rozloha závisí na různých faktorech, například na rozmístění pramenů, topografii a historickém vývoji

Místo na Seznamu světového dědictví pro Slavné lázně Evropy

Lázeňská města se podstatně odlišují od jiných městských sídel. Byla koncipována, stavěna a spravována výlučně pro to, aby nabízela léčebné pobyty a bohatý společenský život. Tím se nominovaná skupina lázeňských měst jasně liší od jiných měst, jež jsou již zapsána na Seznamu světového dědictví.

Slavné lázně Evropy vyplňují mezeru v tomto seznamu. Ve světě existují i jiné způsoby využívání minerálních pramenů, mezi něž patří například onseny v Japonsku nebo hammamy v islámském světě, které se však od evropských lázní liší. Přes veškerý význam těchto mimoevropských míst žádné z nich není obdobou evropské lázeňské tradice s její jedinečnou kombinací léčby pomocí minerálních pramenů se společenskými a sportovními aktivitami.

Evropské lázeňství představuje specifickou tradici, která nejenže silně ovlivnila kulturu v Evropě, ale prostřednictvím koloniálního vlivu i v zámoří – v severní Africe, Severní, Střední i Jižní Americe a na Novém Zélandu. V důsledku tohoto dopadu má evropská lázeňská tradice ztělesněná *Slavnými láznemi Evropy* potenciál prokázat mimořádnou univerzální hodnotu.

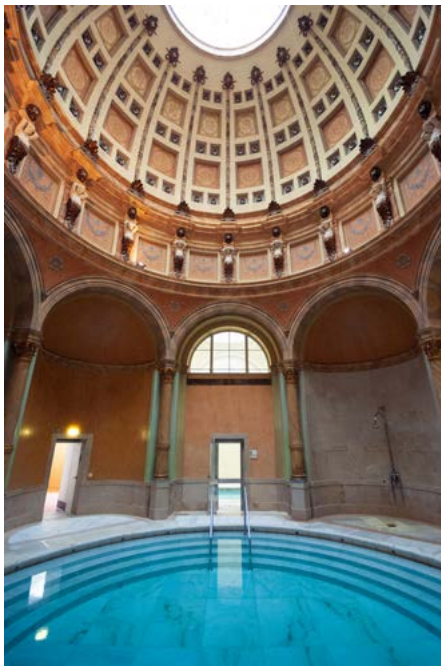
Nominovaný statek je nejlepším představitelem evropské lázeňské tradice, která vzkvétala zvláště od 18. století do 30. let 20. století. Co činí některé lázně „velkými“ či „slavnými“, není jen jejich monumentalita, ale také jejich velkolepá image, kterou si vytvořily v myslích současníků. Korunované hlavy, slavní lidé, spisovatelé a především hudebníci – všechna slavná lázeňská města dbala na to, aby se odlišovala od ostatních bohatým hudebním a divadelním programem – přispěli k tomu, aby existoval rozdíl mezi běžnými lázeň-

skými místy nabízejícími obvyklé složky lázeňské funkce a „slavnými láznemi“, které tvořily mezinárodní síť a ve svém období dominovaly. Výsostné postavení těchto měst bylo potvrzeno historií a ještě dnes jsou jejich názvy světoznámé.

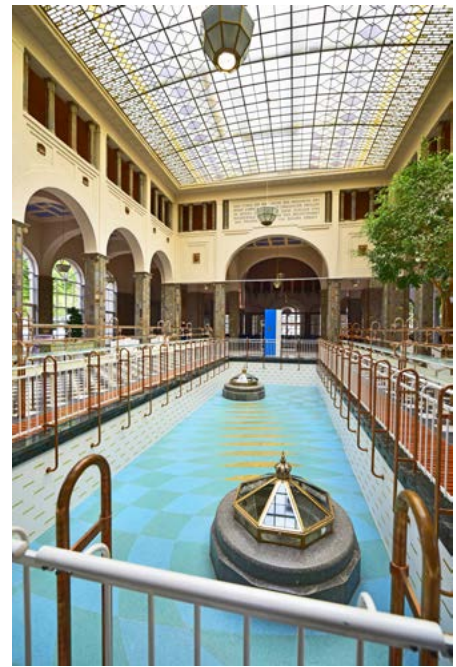
Co je mimořádná univerzální hodnota

Statky světového dědictví musí vykazovat „mimořádnou univerzální hodnotu“ – ta představuje základ jakékoli nominace. Mimořádnou univerzální hodnotu má kulturní a/nebo přírodní statek, který je tak výjimečný, že jeho význam přesahuje státní hranice a má společný význam pro současné i budoucí generace celého lidstva. Permanentní ochrana tohoto dědictví je proto prvořadým zájmem celého mezinárodního společenství.

Aby vykázal mimořádnou univerzální hodnotu, musí statek splňovat podmínky alespoň jednoho z deseti výběrových kritérií definovaných Výborem světového dědictví, musí splňovat podmínky integrity a v případě kulturních statků také podmínky autenticity a musí mít adekvátní systém ochrany a správy zajišťující jeho zachování v budoucnu. *Slavné lázně Evropy* jsou nominovány na základě kritérií ii), iii), iv) a vi) pro kulturní statky.

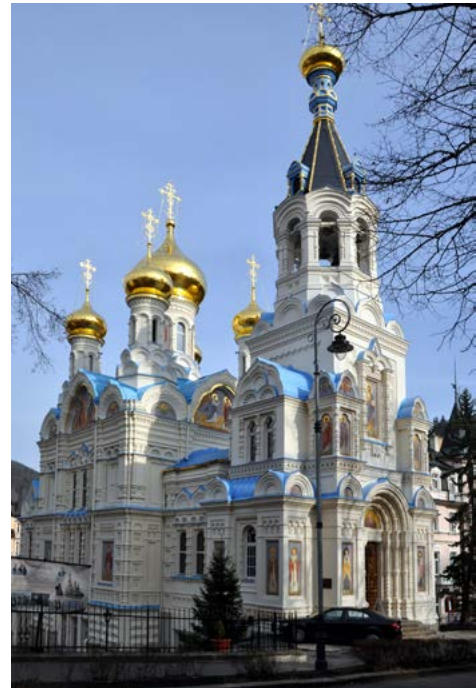
Friedrichsbad, *Baden-Baden*

Pitná hala, *Bad Kissingen*

Hotel Astoria, *Vichy*

Pravoslavný kostel, *Karlovy Vary*

Vliv na moderní evropská města

Slavné lázně Evropy podávají svědectví o inovativních myšlenkových proudech, které se šířily z lázeňských měst a ovlivňovaly rozvoj moderních evropských měst od 18. do počátku 20. století, a o přeshraniční výměně myšlenek a hodnot podmiňujících vývoj architektury, balneologie, medicíny, umění a volnočasových aktivit. Lázně vždy vyhledávaly konkurenční výhodu a sledovaly aktuální vývoj, aby aplikovaly nejnovější objevy a inovace, a mohly tak hostům rychle nabídnout nové služby a nejmodernější trendy lázeňské módy. To mělo vliv na popularitu a rozvoj lázeňských měst a lázeňství i v jiných částech světa.

Vybraná lázeňská města, založená při léčivých přírodních minerálních pramenech, odrážejí různé vývojové procesy, které byly ovlivněny odlišnými geopolitickými a ekonomickými faktory. Některá z nich se vyznačují zapojením státu, v jiných se angažovaly soukromé subjekty. Bez ohledu na to však byly lázně pravidelně propagovány a jejich lázeňská infrastruktura byla upravována tak, aby odpovídala vývoji lékařské vědy a poradenství, měnící se společensko-ekonomické situaci a nárůstu volného času a aby uspokojovala požadavky návštěvníků na léčbu a relaxaci.

Slavné lázně Evropy se staly centry společenských experimentů, přispívaly k osvícenství 18. století a těžily z něho a přičinily se o radikální změnu tehdy převládajícího postoje k vědě, medicíně, přírodě a umění. To mělo vliv na utváření a design nových kosmopolitních prostor a budov pro společenská setkávání a komunikaci a inovace mezinárodního významu. Lázeňské budovy navrhovali význační národní a mezinárodní architekti.

Lázeňská města byla koncipována tak, aby respektovala přírodu a prolínala se s ní, aby poskytovala místa k pobytu, relaxaci a léčebným kúráám podle možností a preferencí návštěvníků. Lázeňská kultura a snaha o blahobyt návštěvníků, jež se vyvinula ve *Slavných lázních Evropy*, ovlivnila vznik dalších minerálních lázní, ale také vznik přímořských a klimatických letovisek a herních center po celém světě.

Tržní kolonáda, *Karlovy Vary*

Někdejší lázně Luitpoldbad, *Bad Kissingen*

Hall des sources (pitná hala), *Vichy*

Nová kolonáda, *Františkovy Lázně*

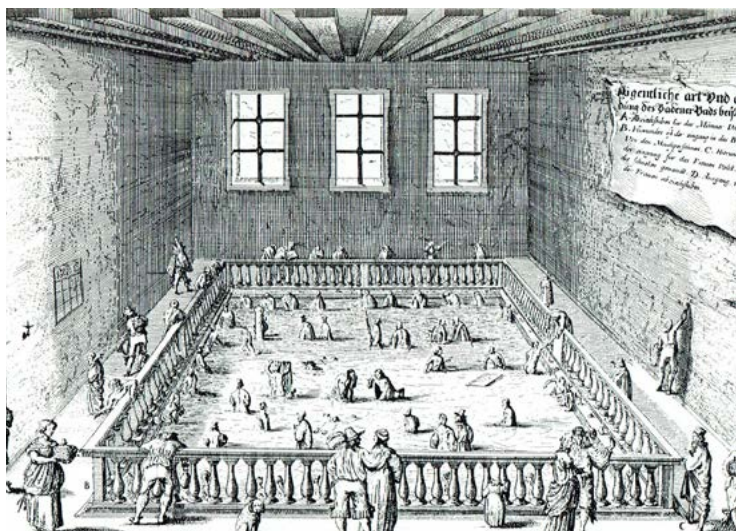
Lázeňská kúra: lidské zdraví a minerální prameny

Slavné lázně Evropy přinášejí výjimečné svědectví o vědomé péči o lidské zdraví, která se rozvíjela kolem přírodních minerálních pramenů v Evropě, a o specifické kosmopolitní lázeňské kultuře utvářené pozoruhodným kulturním a společenským fenoménem, jenž vzkvétal od 18. do počátku 20. století a představuje tradici živou dodnes.

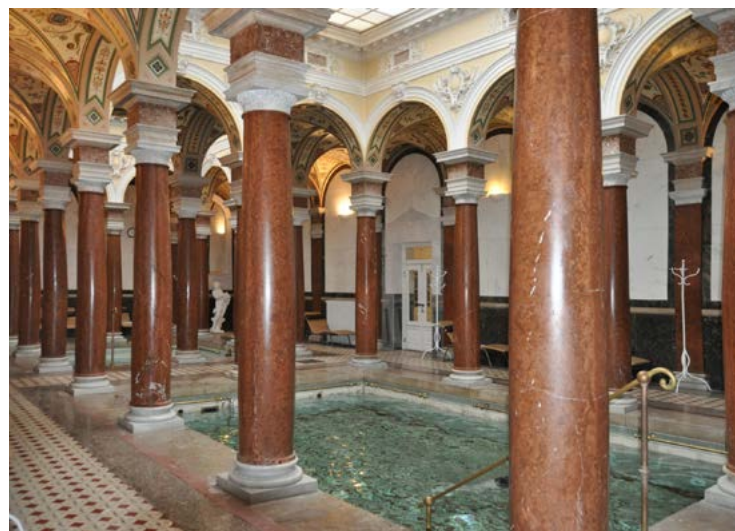
Lázeňská města byla výjimečnými místy pro přijímání a přenos nadnárodních trendů a hodnot osvícenství. To s sebou přineslo nové pojetí vztahů mezi Evropany, mezi třídami a také mezi muži a ženami. Lázně zajišťovaly, navzdory rozmarům politiky, kontinuitu nadnárodního kulturního a společenského ideálu, skutečně evropského ducha, kterého přineslo osvícenství. Povzbuzovaly a staly se vzorem pro nové zvyklosti a podnikání v pohostinství.

Ústředním motivem evropské lázeňské kultury je lázeňský režim, lázeňská kúra, představující kombinaci medicínských aspektů (koupelí, pití, inhalací) a trávení volného času formou zábavy a společenských aktivit (hudby, tance, divadla i hazardních her) a tělesného cvičení a sportu v prostředí terapeutické lázeňské krajiny. V 18. století se balneologie stala lékařskou disciplínou. Současně se *Slavné lázně Evropy* dostaly do popředí vývoje lázeňských pobytů zaměřených na léčbu, zábavu a rekreaci v místech, kde se krajina přirozeně snoubí s obrazem města.

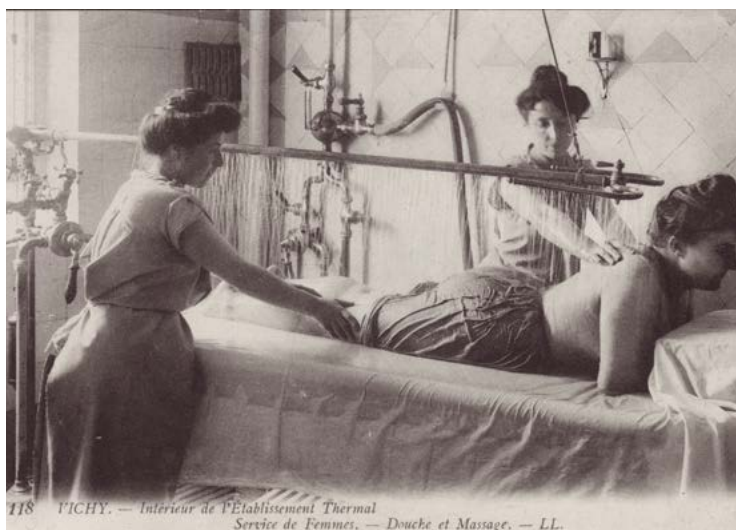
Lázně se staly letovisky, která zprvu přitahovala aristokracii a poté i rostoucí, ambiciózní střední třídu z řady industrializujících se a stále bohatších evropských národů. Staly se kulturními atrakcemi světové třídy, prototypy vznikajícího evropského turistického průmyslu, které byly řízeny tak, aby poskytovaly bezpečné a příjemné zážitky. Současně *Slavné lázně Evropy* poskytují důležité svědectví také o pokroku v medicíně, jehož dosáhli lázeňští lékaři, lékárníci a balneologové. Od 18. století se staly průkopníky v oblasti lékařské diagnostiky a předepisování nových druhů léčby, zdravé výživy a tělesného cvičení.

Koupel v lázních Herzogsbad, *Baden bei Wien* (1649)

Římská lázeň v Nových lázních, *Mariánské Lázně*

Dámská sprcha a masáž, Grand Etablissement Thermal, *Vichy* (1910)

Nemocnice Mineral Water Hospital v *Bathu*

Jedinečná městská typologie

Slavné lázně Evropy jsou vynikajícím příkladem specifického typu městského sídla vzniklého kolem přírodních minerálních pramenů a zaměřeného na léčebnou péči a volnočasové aktivity. Výjimečná je jejich hodnota jakožto městského modelu, který se odlišuje od jakéhokoli jiného typu městského sídla. Počínaje 18. stoletím *Slavné lázně Evropy* propojily architekturu, progresivní urbanismus a krajinný design do jednoho stavebního a přírodního celku, a to funkčně, vizuálně i ekonomicky.

Tato lázeňská města se svými lázeňskými čtvrtěmi a předměstími jsou integrována do okolní krajiny, která je obhospodařována tak, aby napomáhala zdraví, a která se stále využívá ke cvičení jako součásti léčby a rekreace. Charakter těchto měst určují na míru šité lázeňské budovy vysoké úrovně, z nichž mnohé navrhli významní architekti. Tyto budovy sloužily jako vzory pro obdobné lázeňské stavby v Evropě i ve světě.

Soubor hlavních lázeňských budov tvoří zejména víceúčelové lázeňské domy („kurhaus“), pitné haly a dvorany, kolonády a galerie, prostory ke společenskému setkávání (společenské domy), koupele a léčebná zařízení, nemocnice, sanatoria, kasina, koncertní sály, divadla a opery, obchody, hotely a vily a kostely různých vyznání. Všechny tyto stavby jsou umístěné v zeleném prostředí parků, zahrad, rekreačních areálů, promenád, vycházkových a vyjížděkových tras. Také doprovodná městská infrastruktura byla technicky vyspělá a inovativní a průběžně se přizpůsobovala rostoucímu evropskému cestovnímu ruchu.

Mlýnská kolonáda, *Karlovy Vary*

Kurhaus a kasino, *Baden-Baden*

Termální lázně Tettucio, *Montecatini Terme*

Doblhöfuv park, *Baden bei Wien*

Zdraví a volný čas: vodní fontána a kasino ve *Spa*

Vektory nadnárodní kultury

Slavné lázně Evropy mají pozoruhodný mezinárodní charakter a globální renomé, podávají výjimečné svědectví o živoucí kulturní tradici evropských lázní. Kosmopolitní charakter je vlastní všem lázním této dobře identifikovatelné série, která byla pravidelným cílem mnoha návštěvníků. Tyto lázně se staly „vektory nadnárodní kultury“, uzlovými body v mezinárodní síti středisek zdraví a oddychu.

V důsledku toho se návštěvy lázní staly významným impulzem pro zrod moderního cestovního ruchu, dědictvím 18. století, které přežilo i do 19. století navzdory vzestupu nacionalismu. Lázeňská města v tomto kontextu působila jako neutrální území.

Hmotné atributy *Slavných lázní Evropy* jsou úzce spojeny se sociálními, politickými, vědeckými a kulturními myšlenkami a úspěchy, které přispěly k formování evropských demokratických tradic a ideálů od 18. století do počátku 20. století. Jako místa a centra mezinárodního setkávání lázeňská města často hostila významné osobnosti ze světa vědy, umění a humanitních oborů a stala se dějištěm schůzek evropských vládců, politiků a diplomatů, národních elit a mezinárodní vysoké společnosti.

Lázeňská města odrážela klima osvícenství a podněcovala náboženskou toleranci, což dokládají četné svatostánky různých náboženství ve všech městech série. *Slavné lázně Evropy* hrály roli „salonů a letních hlavních měst Evropy“, kde se uvolňovaly dřívější bariéry mezi třídami a pohlavími a panovalo progresivní sociální klima charakterizované obecnou svobodou a rovností.

Tyto destinace se staly zdrojem časté inspirace pro umělecká a literární díla univerzálního významu. Vznikla zde, popř. zde vůbec poprvé byla prezentována nebo vystavována mnohá originální díla hudebních skladatelů, spisovatelů a básníků, malířů, sochařů či architektů. *Slavné lázně Evropy* přispěly k transformaci společnosti tím, že pomohly zmenšit propast mezi elitou a rostoucí střední třídou a významným způsobem podpořily rozvoj občanské a multikulturní evropské zdvořilé společnosti, kterou dnes uznáváme. Kromě předních evropských metropolí nezaznamenal žádný jiný typ městského osídlení během tohoto období takový rozsah globální kulturní výměny.

Lázeňští hosté u lázeňského domu (kurhausu)
v *Baden-Badenu* (počátek 19. století)

Zábava v Mramorovém sálu v *Bad Emsu*

Promenáda v lázeňském parku ve *Františkových Lázních*
(1909)

Setkání císaře Františka Josefa I. s britským králem
Edwardem VII. v *Mariánských Lázních* (1906)

Baden u Vídně

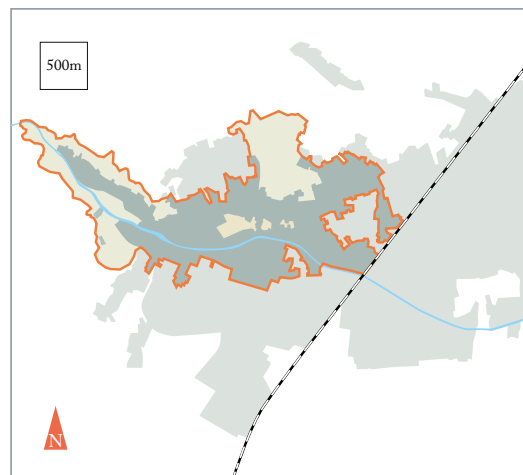
Baden u Vídně představuje mimořádně zchovalý příklad města s rozsáhlou lázeňskou zónou, jíž dominuje kombinace jedinečné architektury z počátku 19. století (biedermeier) s architekturou a infrastrukturou z přelomu 19. a 20. století, kdy se *Baden* stal světoznámým lázeňským resortem. Jeho poloha ilustruje rozvoj lázní poblíž již existujícího malého historického města. Jde o jediný příklad města v celé sérii, které leží v bezprostřední blízkosti evropské metropole a hlavního města (Vídně), jež bylo také sídlem významné evropské monarchie, habsburské říše.

Od 15. století bylo město oblíbeným letoviskem („Sommerfrische“) habsburských císařů Svaté říše římské a poté rakouských císařů. Dědictvím jeho bohaté historie je impozantní lázeňský soubor zahrnující řadu lázeňských domů, víceúčelový

kurhaus, který byl prvním celoročním kasinem v Rakousku, hudební sál Sommerarena a divadlo, výjimečně zchovalý lázeňský park (Kurpark), pás vil a terapeutickou lázeňskou krajinu, která z města pokračuje do údolí Helenental. Zatímco Vídeň byla pro hudební génie Wolfganga Amadea Mozarta, Ludwiga van Beethovena a Johanna Strauše domovem, je vynikající univerzální význam jejich hudby spojen s *Badenem* jako s jejich oblíbeným pracovištěm.

Baden u Vídně je dnes největší turistickou destinací spolkové země Dolní Rakousy, kterou ročně vyhledá přes dva miliony a přenocuje v ní přibližně 425 000 návštěvníků. Lázeňská turistika je pro *Baden* stále nejdůležitějším odvětvím cestovního ruchu.

Umístění	Rakousko, Dolní Rakousy
Plocha komponenty (ha)	343
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	7 000 / 26 000
Počet pramenů / teplota	14 / 25–34,6 °C
Léčebné kúry	koupele, pití, inhalace, bahenní zábaly, podvodní masáže
Léčené nemoci	revmatismus a artróza, chronické záněty, regenerace tkání a chrupavky
Hlavní období výstavby	1800–1839, 1870–1914
Významné objekty	Kurhaus (1886), Sommerarena (1906), Frauenbad (1821), Leopoldsbad (1812), Trinkhalle (pitná hala) (1928), Městské divadlo (1909), Kaiserhaus Baden (1792), Beethovenhaus (14.–19. st.), hotel Sauerhof (1822), Kurpark (1796) a Krupkovy zahrady (1927), Doblhoffův park (1694–1816), parková krajina Helenental
Slavní návštěvníci	habsburští císaři, saský kurfiřt a polský král August Silný, car Petr Veliký, kníže Clemens von Metternich, velkovévodkyně Marie Louisa, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven, Johann Strauß, Franz Schubert, Carl Maria von Weber
Počet přenocování (2017)	425 000
Významné mezinárodní akce	Festival operety, Festival růží, LaGacilly-Baden-Photo

Baden u Vídně je protažen ve směru východ – západ podél obou břehů řeky Schwechat, leží v poměrně ploché krajině, která se směrem k severu zdvíhá do hustě zalesněné pahorkatiny Vídeňského lesa.

Letecký pohled na střed *Badenu u Vídne* zobrazující lázeňskou čtvrť, která směrem do kopců na severu přechází téměř kontinuálně do okolní terapeutické a rekreační lázeňské krajiny

Lázeňské centrum s lázeňským parkem, kurhausem, pitnou halou, Sommerarenou a hudebním pavilonem

Legenda k mapce *Badenu* a dalších lázeňských měst

- Hranice komponenty
- Zástavba uvnitř komponenty
- Zástavba vně komponenty

Spa

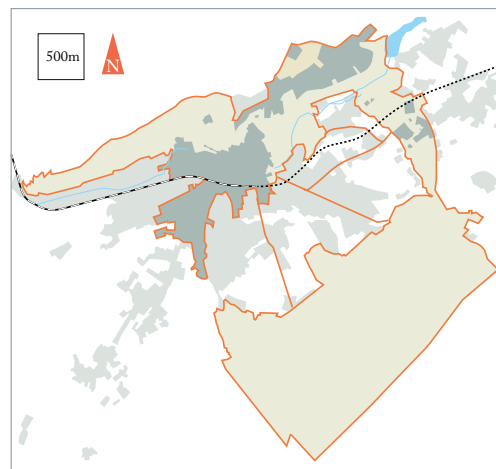
Lázeňské město *Spa* mělo již od počátku 17. století určující roli pro uznání léčebných vlastností minerálních vod a mezinárodně proslulo jako místo, odkud byla minerální voda distribuována po celé Evropě. To přispělo k zavedení slova „spa“ do anglického slovníku a dnes se slovo „spa“ jako synonymum lázní používá také v mnoha dalších jazycích.

Mnoho pramenů, označovaných místně jako „pouhons“, vyvěrá na svazích jižně od města, které jsou spojeny s lázeňským centrem rozsáhlou sítí lesních promenád. Od počátku 18. století tato krajina sloužila jak pro krenoterapii (využívání minerálních pramenů), tak pro fyzické aktivity. Návštěvníky města vždy přitahovaly léčebné vlastnosti zdejších vod, ale také jeho mondénní prostředí s možností mnoha volnočasových aktivit. *Spa* je známé

jako průkopník moderních kasin, z nichž nejstarším dochovaným je Waux-Hall, jedno z prvních kasin v Evropě (1770). Během druhé poloviny 19. století se město přeměnilo v moderní lázeňské město s veškerou nezbytnou infrastrukturou.

Dnes *Spa* představuje koherentní lázeňský soubor, jemuž dominuje řada staveb ve stylu francouzského klasicismu a nové lázeňské centrum ležící na jednom z okolních kopců. *Spa*, „Perla Arden“, si stále udržuje svou tradici a lázeňské know-how, ale současně pružně reaguje na nové trendy moderního lázeňství.

Umístění	Belgie, Valonsko, provincie Liège
Plocha komponenty (ha)	772
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	4 800 / 10 400
Počet pramenů / teplota	11 / 9–14 °C
Léčebné kúry	koupele, rašelinné koupele, pitné kúry
Léčené nemoci	problémy oběhového systému, artritické patologie
Hlavní období výstavby	1740–1799, 1870–1914
Významné objekty	Staré termální lázně (1868), Pouhon Pierre-le-Grand (1880), Waux-Hall (1770), komplex kasina (1904–10, 1929), galerie Leopolda II. s pavilony (1878, 1880), Hôtel d'Irlande (1769), Grand Hôtel – Hôtel de ville (1776), Parc de Sept-Heures (kolem 1757, 1876–80), promenáda Grünne a „champignon“ (polovina 18. st.), promenáda Meyerbeer (1859)
Slavní návštěvníci	belgická královna Marie Henriette, belgický král Leopold II., belgická princezna Louise, Grand Condé, ruský car Petr Veliký, německý císař Vilém II., René Descartes, George Berkeley, Giacomo Casanova, Alexandre Dumas, Victor Hugo, Jacques Offenbach, Giacomo Meyerbeer
Počet přenocování (2017)	215 000
Významné mezinárodní akce	Formule 1 – Velká cena Belgie, Francofolies – mezinárodní festival hudby frankofonních zemí

Spa leží v údolí řeky Wayai v belgických Ardenách. Jeho historické centrum bylo založeno v nejnižší části údolí, odkud se směrem na sever zvedá strmý svah. Na jih od města se nachází náhorní plošina Hautes Fagnes s hlavními prameništi minerální vody.

Letecký pohled na *Spa*

Kasino a Staré termální lázně

Františkovy Lázně

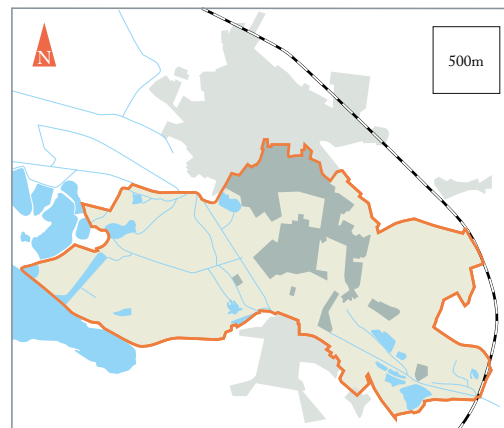
Františkovy Lázně jsou nejmenším článkem známého, úzce propojeného západočeského lázeňského trojúhelníku. Byly založeny na konci 18. století na barokním principu osové symetrie a přestavěny od druhého desetiletí 19. století do formy ideálního lázeňského města s pravidelnou šachovnicovou uliční sítí, rozloženého kolem 24 pramenů. Jde o jedno z nejlépe zachovaných slavných lázeňských měst.

Františkovy Lázně se svým pravoúhlým čtvercovým uspořádáním a sjednoceným architektonickým vzhledem představují modelové lázeňské město protkané a obklopené charakteristickým trojitým pásem parků vnitřní a vnější lázeňské krajiny, ve kterých se nacházejí stavebně zajímavé pavilony nad prameny. Zdejší rozsáhlé, vzájemně propojené parky a zahrady leží, na-

rozdíl od řady jiných *Slavných lázní Evropy*, v relativně plochém terénu. Město se může pochlubit nejstaršími slatinnými lázněmi na světě, stalo se inspirací pro řadu hudebních a literárních děl světoznámých skladatelů a autorů. *Františkovy Lázně* si získaly mezinárodní pověst zvláště úspěchy v léčbě ženských chorob, a staly se proto vyhledávaným místem dámské klientely. Staly se tak místem ženské emancipace a demokratizace společnosti.

Stejně jako v minulosti představuje i dnes lázeňství nejvýznamnější součást života *Františkovských Lázní*, které v současnosti patří mezi tři nejnavštěvovanější lázeňská místa v České republice. Lázeňští hosté a návštěvníci města si mohou vybrat z řady kulturních akcí, které se zde konají po celý rok.

Umístění	Česká republika, Karlovarský kraj
Plocha komponenty (ha)	367
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	3 100 / 5 000
Počet pramenů / teplota	26 / 9–16,2 °C
Léčebné kúry	pitné kúry, koupele, inhalace, plynové koupele, rašelinné zábaly, léčba pomocí mineralizované slatiny
Léčené nemoci	onemocnění pohybového aparátu, nemoci kardiovaskulárního systému, poruchy gastrointestinálního traktu
Hlavní období výstavby	1800–1839, 1870–1914, 1920–1930
Významné objekty	Luisiny lázně (1840/1872), Císařské lázně (1880), Slatinné lázně (1864), Pavilon Františkova pramene (1832), Nová kolonáda s Plynovými lázněmi (1912), Pavilon Luisina pramene a Studeného vřídla (1827), Kolonáda Solného a Lučního pramene (1843), Dvorana Glauberových pramenů (1930), Zřídelní pavilon Natalina pramene (1931), Společenský dům (1794/1877), Dům Tři Lilie (1794/1827), Městský park, Jižní zahrady (konec 18. st./20. léta 19. st.)
Slavní návštěvníci	císařové Ferdinand I., František I. a Karel I., princezna Zita Bourbonso-Parmská, srbská královna Natálie a král Milan I., princezna Augusta z Cambridge, velkovévodkyně Maria Pavlovna Romanov, Johann Wolfgang von Goethe, Ludwig van Beethoven, Maria von Ebner-Eschenbach
Počet přenocování (2017)	867 000
Významné mezinárodní akce	Mezinárodní Straussův festival, Mezinárodní výstava a soutěž historických vozidel

Historické město se svým charakteristickým šachovnicovitým půdorysem je umístěno v rozlehlé lázeňské krajině, v níž se kdysi rozkládaly bažinaté mokřady, ale která byla záměrně přeměněna v krajinářský park s častým výskytem minerálních pramenů.

Z leteckého pohledu na *Františkovy Lázně* dobře vynikne pravidelný čtvercový půdorys města

Společenský dům
– dominantní stavba lázeňského centra

Karlovy Vary

Unikátní složení minerálních pramenů, inovační metody v balneologii a také kvalitní možnosti zábavy a ubytování řadí *Karlovy Vary* mezi nejslavnější lázně Evropy. Oblíbili si je četné královské rodiny, hlavy evropských států i významní umělci, a „největší salon Evropy pod širým nebem“ se tak stal prototypem vzájemné tolerance a modelem sjednocené Evropy.

Karlovy Vary jsou největším lázeňským městem ve známém západočeském lázeňském trojúhelníku s více než 80 prameny, které vyvěrají v hluboce zařízlém údolí řeky Teplá. Údolí obklopují příkré svahy s honosnými vilami a rozsáhlé lesy plnicí funkční terapeutické a rekreační krajiny. Nejvydatnějším pramenem je Vřídlo s teplotou 73,4 °C, z nějž tryská horká minerální voda do výšky 12–14 metrů, což je evropský fenomén.

Rozsáhlá lázeňská zóna je bohatá na ukázky architektury historizujících stylů a secese z období zlaté éry města ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století. Jde o největší lázeňský komplex v Evropě a i dnes není jiné místo na světě, kde by pitná kúra byla tak rozšířená jako v krásných karlovarských kolonádách s prameny vysoce mineralizované vody, kterou tisíce návštěvníků a lázeňských hostů volně usrkávají z tradičně tvarovaných porcelánových pohárků.

Velká část historických lázeňských budov se i nadále používá pro různé balneologické procedury. Léčebná péče a volnočasové aktivity patří stále k životu města, které lázeňským hostům nabízí široký a pestrý program zábavy a kultury.

Umístění	Česká republika, Karlovarský kraj
Plocha komponenty (ha)	1,123
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	16 800 / 50 000
Počet pramenů / teplota	19 / 17–73,4 °C
Léčebné kúry	pitné kúry, inhalace, koupele, plynové (CO ₂) koupele, rašelinné zábaly, dietoterapie, rehabilitace
Léčené nemoci	onemocnění jícnu, žaludku, dvanáctníku, tenkého a tlustého střeva, onemocnění jater a slinivky, diabetes, hypertenze
Hlavní období výstavby	1700–1739, 1770–1799, 1840–1914
Významné objekty	Císařské lázně (1895), Lázně III (1866), Vojenský lázeňský ústav (1855), Alžbětiny lázně (1906), Mlýnská kolonáda (1869–81), Tržní kolonáda (1883), Sadová kolonáda (1884), Vřídlo, Městské divadlo (1886), Grand-hotel Pupp (1893), hotel Imperial (1912), Becherova vila (1914), kostel sv. Máří Magdaleny (1736), pravoslavný kostel (1897), rozhledna Diana (1914), Dvořákovy sady (20. léta 19. st./1878)
Slavní návštěvníci	ruský car Petr Veliký, císař František Josef I., kníže Klemens Lothar von Metternich, pruský král Friedrich I., řecký král Otto I., Otto von Bismarck, Sebastian Bach, Johann Wolfgang von Goethe, Francois-René de Chateaubriand, Ludwig van Beethoven, Friedrich Schiller, Franz Kafka, Adam Mickiewicz, Frederyk Chopin, Johannes Brahms, Gustav Klimt
Počet přenocování (2017)	1 828 000
Významné mezinárodní akce	Mezinárodní filmový festival, Mezinárodní pěvecká soutěž Antonína Dvořáka, Karlsbader Wochenende – setkání evropské aristokracie

Karlovy Vary leží v hlubokém údolí řeky Teplá. Komponenta zahrnuje velkou lázeňskou čtvrť v údolí řeky, strmé terasovité svahy nad údolím a okolní zalesněnou kopcovitou krajinou s množstvím promenád, stezek a vyhlídkových míst, jež plní funkci terapeutické lázeňské krajiny.

Z příkrých svahů nad údolím řeky Teplá se na *Karlovy Vary* nabízejí krásné pohledy

Mlýnská kolonáda a Mlýnské nábřeží

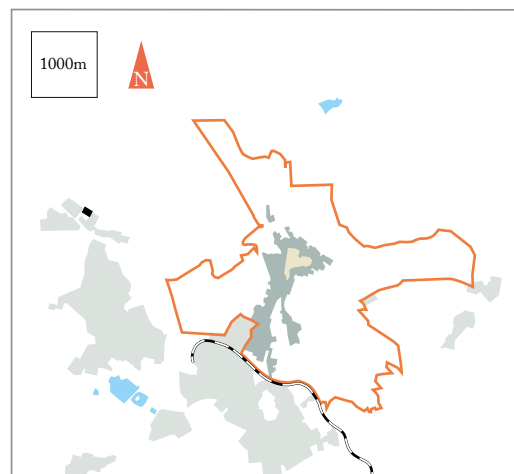
Mariánské Lázně

Mariánské Lázně byly navrženy a založeny jako „lázně v parku“ a patří k nejrozsáhlejším lázeňským komplexům v Evropě. Ve městě vyvěrá více než 40 minerálních pramenů, dalších 160 pramenů kyselky se nachází v jeho okolí. Lázeňská čtvrť, založená v období klasicismu na počátku 19. století, se rozprostírá v malebném údolí s centrálním parkem a vyznačuje se okázalými klasicistními a empírovými domy, gloriety, pavilony a kolonádami. Lázeňskou čtvrť obklopuje městská oblast a ohraničují ji okolní zalesněné kopce. Výstavba města měla od svého počátku regulovaný hmotový a architektonický rámec. V době největšího rozkvětu od 70. let 19. století, kdy se *Mariánské Lázně* staly vyhlášeným střediskem světového významu, vznikla řada rozsáhlých neoklasicistních lázeňských staveb.

Mariánské Lázně vždy lákaly vlivné osobnosti z celé Evropy včetně královských rodin, aristokracie a hlav evropských států; bylo to místo světové politiky, kde se konala důležitá politická jednání. Přitahovaly také spisovatele, skladatele, umělce a vědce z celého světa.

Mariánské Lázně jsou i nadále jedním z nejvýznamnějších představitelů evropské balneoterapie, která do dnešní doby kombinuje efektivní léčbu pomocí přírodních minerálních zdrojů a tělesný pohyb v udržované lázeňské léčebné a rekreační krajině s volnočasovými aktivitami. Lázeňská léčba probíhá převážně v původních historických lázeňských budovách a zařízeních.

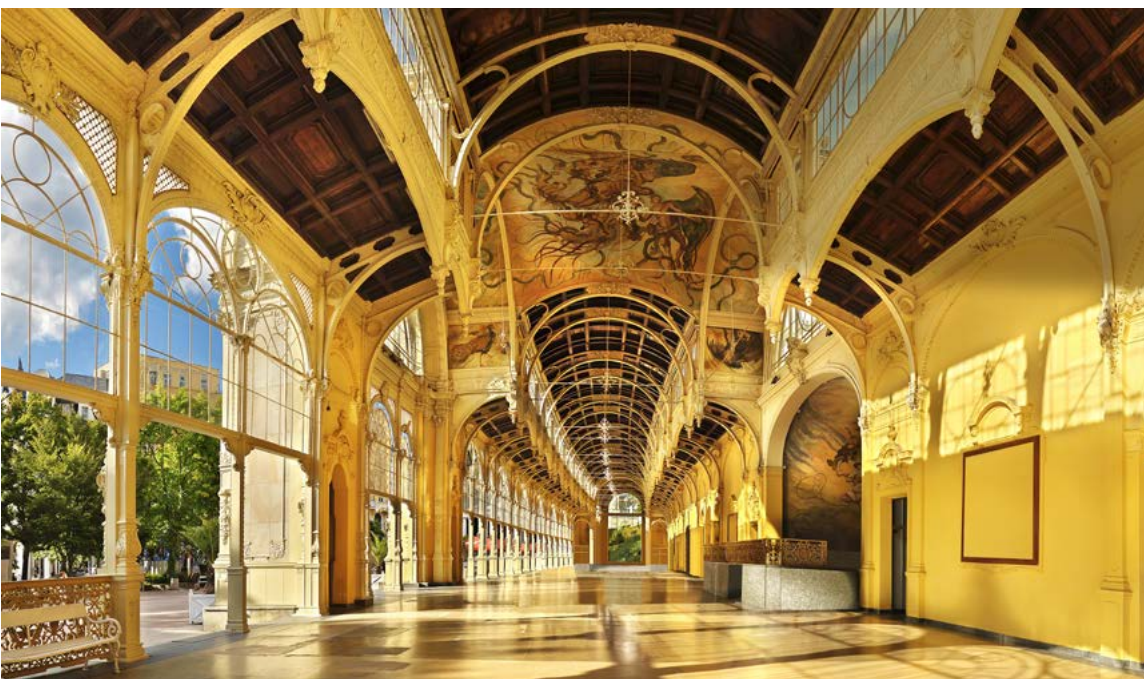
Umístění	Česká republika, Karlovarský kraj
Plocha komponenty (ha)	835
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	9 000 / 14 000
Počet pramenů / teplota	42 / 8–10,2 °C
Léčebné kúry	koupele, pitné kúry, kyslíkové koupele, rašelinné zábaly, inhalace
Léčené nemoci	nemoci močového traktu, poruchy metabolismu, dermatologické a nervové poruchy, nemoci dýchacích cest, poúrazové stavy
Hlavní období výstavby	1810–1839, 1870–1914
Významné objekty	Centrální lázně (1892), Slatinné lázně (1882), Nové lázně (1896), Kolonádní chrámek Křížového pramene (1818–26), Lázeňská kolonáda se Zpívající fontánou (1889/1986), Pávilon Karolinina pramene (1823/72), Kolonáda Ferdinandova pramene (1827), Kursaal – Společenský dům Casino (1867/1900), Městské divadlo (1868/1905), Dům U Zlatého hroznu (1818), Hotel Esplanade (1911), Skalníkovy sady (20. léta 19. st., golfové hřiště (1905)
Slavní návštěvníci	britský král Edward VII., císař František Josef I., ruský car Mikuláš II., řecký král Georg I., Mozaffar ad-Din Shah Qajar, George Clemenceau, Neville Chamberlain, Johann Wolfgang von Goethe, Richard Wagner, Friedrich Nietzsche, Franz Kafka, Joseph Rudyard Kipling, Mark Twain, Thomas Alva Edison, Alfred Nobel, Pierre de Coubertin
Počet přenocování (2017)	1 545 000
Významné mezinárodní akce	Mezinárodní festival Fryderyka Chopina, Goethův podzim, Mariánskolázeňský hudební festival

Mariánské Lázně se nacházejí ve chráněné pozici v údolí, které je na severu, východě a západě obklopeno horami Slavkovského lesa a Tepelské vrchoviny.

Letecký pohled na *Mariánské Lázně* směrem k severu zachycující Hlavní třídu, s ní paralelní rozsáhlý Centrální park (Skalníkovy sady) a lázeňskou čtvrť vklíněnou do kopci chráněného údolí

Hlavní lázeňská kolonáda

Vichy

Vichy je nejprestižnějším a nejznámějším lázeňským městem ve Francii. Jeho urbanismus kombinuje principy známé z Paříže s lázeňskými prvky – promenádou uvnitř města a pitnými halami a krytými galeriemi určeným k procházkám a každodenním aktivitám. *Vichy* značně přispělo k vytvoření evropské lázeňské kultury 19. století a stalo se jejím modelem ve Francii i v zahraničí.

Zdejší prameny znali již Římané, největší rozvoj *Vichy* však nastal v 19. století. Od doby Napoleona I. přikládalo *Vichy* velký význam zakládání parků kolem pramenů a lázní. Novou lázeňskou výstavbu s parky a promenádami pak velmi podpořil Napoleon III., za nějž se z *Vichy* stala kosmopolitní „Malá Paříž“

uprostřed Francie. Všechny hlavní lázeňské budovy, pitné haly, kasino, hotely a mnohé vily jsou soustředěny v západní části trojúhelníku mezi parky u řeky Allier a Parkem pramenů (Parc des Sources), prvním parkem vytvořeným už za Napoleona I.

Po obtížném období druhé světové války navázalo *Vichy* na předchozí úspěchy. Hlavní prvky, které definují lázeňské město – léčebná péče a volnočasové aktivity, zejména hudba a sport – jsou ve *Vichy* stále velmi živé. Místní balená minerální voda je i nadále vyvážena ve velkém množství do celého světa. Minerální voda je také základem mnoha kosmetických přípravků společnosti *Vichy Laboratories*, která je přední evropskou farmaceutickou značkou v oblasti pleťové kosmetiky.

Umístění	Francie, region Auvergne-Rhône-Alpes, department Allier
Plocha komponenty (ha)	60
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	2 200 / 25 000
Počet pramenů / teplota	9 / 14–73 °C
Léčebné kúry	pitná kúra, vodní stříky, koupele, plynové (CO ₂) koupele, bahenní zábaly
Léčené nemoci	revmatismus, choroby metabolismu (obezita, diabetes), nemoci zažívacího aparátu a žlučového traktu, zmírňování svalových křečí
Hlavní období výstavby	1770–1799, 1840–1869, 1900–1914
Významné objekty	pavilon pramene Célestins (1908), pitná hala pramene Lardy (1864/1900), pitná hala Hall des sources, krytá galerie (1902), lázeňský komplex Grand Établissement Thermal (1899–1903), Kasino (1863–65), Palais des Congrès-Opéra (1898–1903), hotely Les Ambassadeurs (1866/1900), Astoria (1910), pasáž Giboin (1887), kostel Saint-Louis (1862–65), Parc d'Allier (1860–64)
Slavní návštěvníci	císař Napoleon III., francouzská císařovna Eugenie, ruský velkovévoda Alexej, François René de Chateaubriand, Jean-Paul Sartre, Alexandre Dumas, Gustave Flaubert, Paul Verlaine, Eugène Delacroix, Paul Cézanne, Louis Pasteur, Lev Tolstoj, Ivan Turgenev, Walter Scott, Petr Iljič Čajkovskij, Richard Strauss, Sarah Bernhardt
Počet přenocování (2017)	330 000
Významné mezinárodní akce	Festival d'été (hudební festival)

Město *Vichy* se nachází v nadmořské výšce 249 metrů na planině u břehů řeky Allier. Dominuje mu široký meandr této řeky, která tvoří západní hranici nominovaného statku, a vzdálenější pohoří Montagne Bourbonnaise (20 km na východ) i malebný pás kopců vystupující 3 km na západ.

Letecký pohled na lázeňskou čtvrť *Vichy*

Palais des Congrès –
Opera

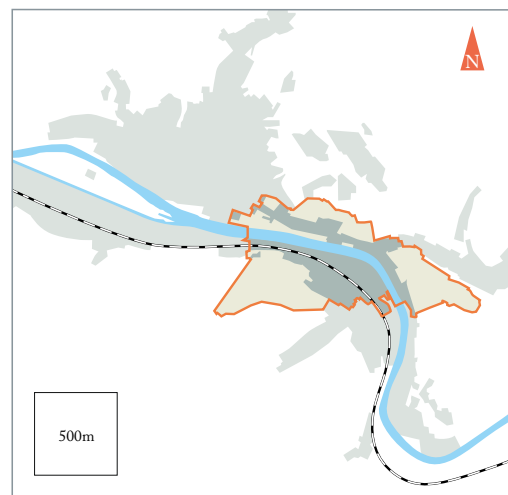
Bad Ems

Architektonické dědictví *Bad Emsu* dokumentuje celý jeho vývoj od malého středověkého lázeňského střediska při teplých pramenech přes dvorní život v barokním období až po sofistikované letovisko 19. století a období moderny na počátku 20. století. Kompaktní soubor staveb na obou březích řeky Lahn zahrnuje všechny základní prvky lázní včetně vilových a hotelových čtvrtí a je propojen s terapeutickou a rekreační lázeňskou krajinou parků, promenád a strmých historických stezek šplhajících ke skalnatým zalesněným výšinám s krásnými panoramatickými výhledy. *Bad Ems* dokumentuje časovou hloubku evropské lázeňské tradice a jejího zaměření na mezinárodní veřejnost a hudební dědictví.

V polovině 19. století bylo město známé jako „letní metropole Evropy“. Polovina hostů, včetně vládců a společenské elity zvláště z Francie, Ruska a Velké Británie, přijížděla ze zahraničí. Rozsáhlý rozvoj *Bad Emsu* v 19. století přispěl k tomu, že se z něj kolem roku 1900 stalo jedno z nejdůležitějších německých lázeňských měst.

V lázeňském hotelu Häcker a ve středisku Emser Therme lze i dnes absolvovat koupele ve vodě z léčivých pramenů, v pitné hale hotelu Häcker je možná i pitná kúra. *Bad Ems* je rovněž domovem několika rehabilitačních klinik a dalších zdravotnických zařízení. Místní voda má dlouhou historii prodeje v podobě lahvové minerální vody Emser Kränchen a z jejích solí se už od roku 1858 vyrábějí slavné léčivé pastilky Emser Pastillen.

Umístění	Německo, Porýní-Falc
Plocha komponenty (ha)	80
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	1 200 / 9 500
Počet pramenů / teplota	15 / 27-58 °C
Léčebné kúry	pití, koupele, plynné CO, koupele, inhalace
Léčené nemoci	nemoci dýchacího traktu (astma, katar) a trávicího systému, poruchy krevního oběhu
Hlavní období výstavby	1690–1739, 1800–1839, 1840–1879, 1900–1914
Významné objekty	Kurhaus Häcker's Grand Hotel (1709–1725 a 1912/13), lázeňský dům Vier Türme (1845), Altes Kurmittelhaus (1853), Quellenturm (1907–08), Kursaal (1836–39) a kasino, kolonáda (1913), divadlo (1914), hotely Darmstädter Hof (1815–18), Russischer Hof (1826–27), zámek Balmoral (1867–68), Vier Türme (1696), katolický kostel sv. Martina (1876), ruský kostel (1876), lázeňský park (po 1830), železniční stanice (1860–61), lanovka Malbergbahn (1887)
Slavní návštěvníci	německý císař Vilém I., ruští carové Mikuláš I. a Alexandr II., králové Anglie, Švédska, Saska a Bavorska, Richard Wagner, Fjodor Dostojevskij, Alfred Krupp, Paul Heyse, Jacques Offenbach, Johann Wolfgang von Goethe, Nikolaj Gogol, Victor Hugo
Počet přenocování (2017)	302 000
Významné mezinárodní akce	Bad Emser Gesundheitstage (Dny zdraví)

Bad Ems leží v hlubokém údolí řeky Lahn, 12 km na západ od jejího soutoku s Rýnem. Je vklíněný mezi pohoří Westerwald na severu a západní okraj pohoří Taunus na jihu. Historická lázeňská čtvrť se soustřeďuje kolem shluku termálních pramenů na pravém břehu řeky.

Letecký pohled na *Bad Ems* s lázeňským domem (Kurhaus, dnes Häcker's Grand Hotel) v popředí vpravo

Pohled na lázeňský park a řadu hotelů na Römerstraße, Kursaal (vlevo uprostřed) a hřbet Bäderlei, který vede k výšině Concordia a věži Concordiaturm (vpravo nahore)

Baden-Baden

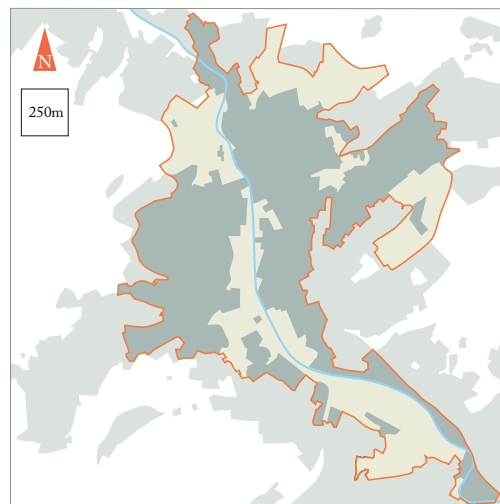
Baden-Baden patří mezi největší a nejoblíbenější lázně Evropy, které se v 19. století těšily zájmu vládnoucí a kulturní elity z celého kontinentu. V té době byl proto označován za „letní hlavní město Evropy“. *Baden-Baden* má kontinuální tradici využívání minerálních pramenů, která sahá až do doby antického Říma. V průběhu své historie, od starověku až po současnost, město zažilo všechny hlavní vývojové fáze evropského lázeňství a každá z těchto etap zanechala v jeho architektonickém dědictví zřetelnou stopu.

Díky možnosti provozovat hazardní hry se *Baden-Baden* stal v 19. století zářným příkladem „herních lázní“ s celosvětovou reputací. Vliv provozovatele kasin, rodiny Bénazetů, přispěl k vytvoření míst a veřejných prostranství pro setkávání mezinárodní společenské smetánky. *Baden-Baden* se zároveň stal místem in-

spirace pro významné umělce, kteří zde vytvářeli díla univerzálního významu.

I dnes je *Baden-Baden* mezinárodně proslulým a navštěvovaným lázeňským městem. Ve velkolepých lázních Friedrichsbad, stejně jako v moderním středisku Caracalla-Therme a několika hotelích se minerální voda stále používá pro různé balneologické procedury. Moderní opera, museum Frieder Burda, filharmonický orchestr a divadelní společnost pokračují ve špičkové kulturní tradici, díky níž je *Baden-Baden* jednou nejpřednějších kulturních destinací.

Umístění	Německo, Bádensko-Württembersko
Plocha komponenty (ha)	230
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	4 700 / 55 000
Počet pramenů / teplota	12 / 32–68,8 °C
Léčebné kúry	koupele, pití, inhalace
Léčené nemoci	chronický revmatismus, poruchy krevního oběhu, poruchy nervového systému, klimakterické poruchy, nemoci dýchacích cest, pourazové stavy
Hlavní období výstavby	1800–1839, 1840–1869, 1870–1899, 1900–1914
Významné objekty	Friedrichsbad (1869–77), Prunkbad (cca 1660), Trinkhalle (1839–42), Kurhaus s kasinem (1821–24), divadlo (1860–62), hotel Badischer Hof (1807), hotel Stéphanie-les-Bains (1834/95), zámek Solms (1873–87), evangelický kostel (1855–64), kaple Stourdza (1864–66), alej Lichtentaler Allee, Schlossgarten (1670), Kurgarten, Gönner-Anlage (1909–12), Wasserkunstanlage Paradies (1921–25)
Slavní návštěvníci	Napoleon III., britská královna Victoria, císař František Josef I., car Alexandr II., německý císař Vilém I., Fjodor Dostojevskij, Ivan Turgenev, Hector Berlioz, Jacques Offenbach, Clara Schuman, Johannes Brahms
Počet přenocování (2017)	1 055 000
Významné mezinárodní akce	Soutěž v pěstování nových odrůd růží, Velikonoční festival berlínských filharmonií

Baden-Baden leží na západním okraji pohoří Schwarzwald v údolí řeky Oos, pod skalnatými a zalesněnými horami, které dosahují výšky až 1 000 metrů. Staré město leží na pravém břehu řeky, zatímco jasně oddělený lázeňský soubor z 19. století se nachází na jejím protějším břehu.

Letecký pohled
na *Baden-Baden*

Luxusní kasino v kurhausu
stále láká mnoho návštěv-
níků

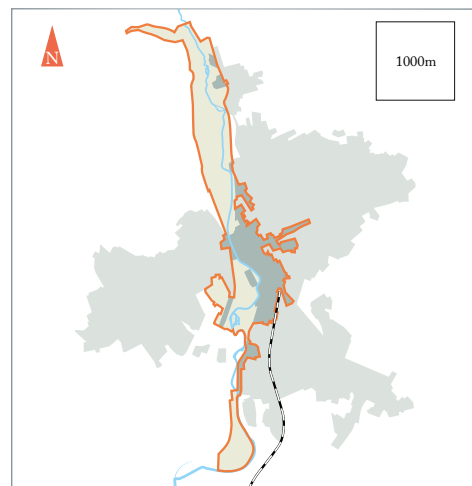
Bad Kissingen

Bad Kissingen, se svou jedinečnou pitnou halou Wandelhalle a inovativním konstrukčním řešením další mezinárodně významné lázeňské architektury, je slavným bavorským lázeňským městem, které vznikalo zvláště v období klasicismu a moderny. *Bad Kissingen* byl sice známý jako lázeňské město už od 16. století, ale architektura centrální lázeňské zóny pochází ze dvou pozdějších fází – z období *biedermeieru* na začátku 19. století a ze začátku 20. století. K lázním patří rozsáhlé plochy městské zeleně – lázeňská zahrada, parky a zalesněné kopce terapeutické lázeňské krajiny, ale typická je pro ně také specifická lázeňská infrastruktura, zejména gradovny sloužící k získávání soli ze solných pramenů a inhalaci solí obohaceného vzduchu. V jejich konstrukci byl *Bad Kissingen* průkopníkem.

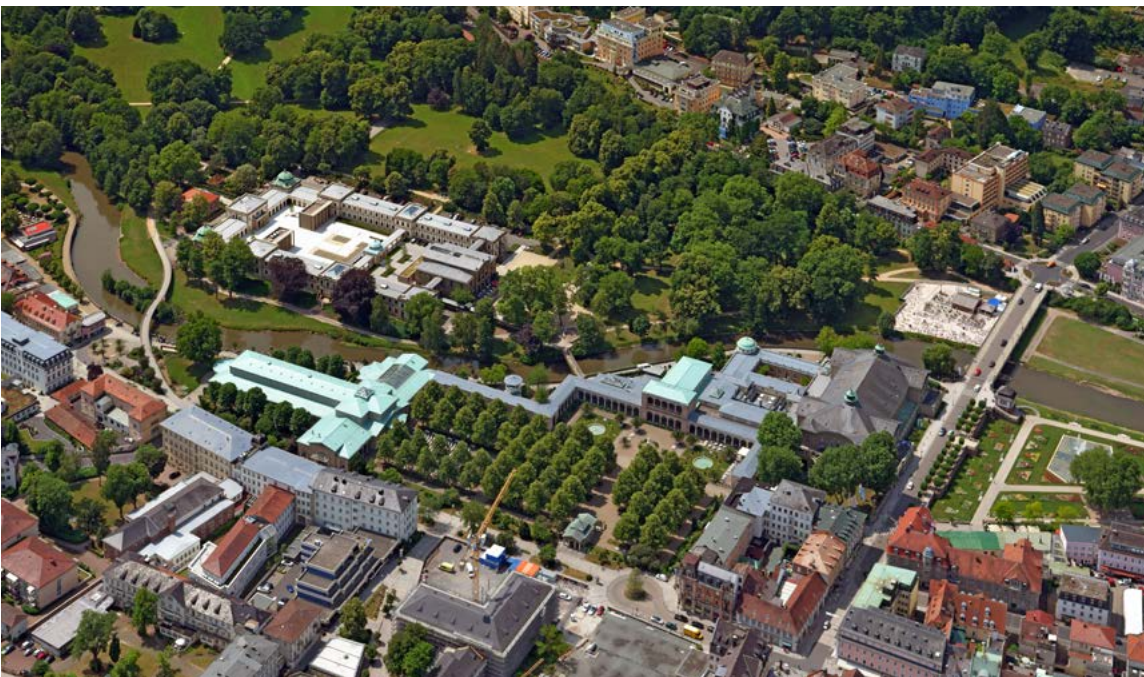
Od 30. let 19. století se *Bad Kissingen* stal oblíbeným střediskem i pro hosty z ciziny, zvláště z Anglie a Ruska. Od roku 1874 těžil z návštěv německého kancléře Otto von Bismarcka, jehož obytné prostory v Horním solivaru (Obere Saline) se zachovaly v původním stavu a jsou dnes součástí Bismarckova muzea.

Dnes je *Bad Kissingen* jedním z nejdůležitějších zdravotních a turistických center Německa. Hlavní lázeňské budovy stále slouží své původní funkci. V 19 rehabilitačních klinikách, mnoha hotelech a v moderních lázních se nabízí řada dalších moderních léčebných procedur. Bohatá nabídka volnočasových aktivit zahrnuje různé sportovní a kulturní akce, díky nimž *Bad Kissingen* proslul jako Město kultury.

Umístění	Německo, Bavorsko, obvod Dolní Franky
Plocha komponenty (ha)	212
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	1 500 / 22 000
Počet pramenů / teplota	7 / 12,8–20,2 °C
Léčebné kúry	pití, koupele, inhalace, hydroterapie
Léčené nemoci	onemocnění trávicího ústrojí, kardiovaskulární onemocnění, nemoci dýchacího systému, revmatické problémy, kožní onemocnění, anémie, stresové stavy
Hlavní období výstavby	1830–1849, 1870–1914, 1919–1939
Významné objekty	Luitpoldbad (1867–71/1905–11), Maxbrunnen (1911), pitná hala Brunnenhalle (1911), Wandelhalle (1910–12), Kursaal (1834–38), Arkadenbau (1834–38), kasino (1880), Regentenbau (1910–13), divadlo (1904–05), hotel Kaiserhof Victoria (asi 1835–40/1873), solivar Obere Saline (1767–72), ruský kostel (1898), lázeňský park Kurgarten (1738/1834), Rosengarten (1913), golfové hřiště (1911), solivar/gradovna Untere Saline (1870)
Slavní návštěvníci	pruský princ Vilém, ruský car Alexandr II., řecký král Otto I., rakousko-uherská císařovna Alžběta Bavorská („Sisi“), bavorský král Ludwig II., kancléř Otto von Bismarck, Mary Shelley, Jenny Lind, Gioacchino Rossini, Heinrich Schliemann, Alfred Nobel, Henryk Sienkiewicz, Paul Heyse, Lev Nikolajevič Tolstoj, George Bernard Shaw
Počet přenocování (2017)	1 638 000
Významné mezinárodní akce	Kissinger Sommer (mezinárodní hudební festival)

Bad Kissingen leží na Francké Sále na okraji pohoří Rhön. Poloha lázeňské čtvrti je určena vývěry tří hlavních pramenů v lázeňském parku. Od 30. let 19. století začala na severu města vznikat druhá lázeňská čtvrť s ranými technickými zařízeními na zpracování solanky ve Spodním a Horním solivaru.

Letecký pohled na hlavní lázeňskou čtvrť

Monumentální, ve stylu baziliky postavená pitná hala Wandelhalle, největší stavba svého druhu na světě, stále slouží svému původnímu účelu

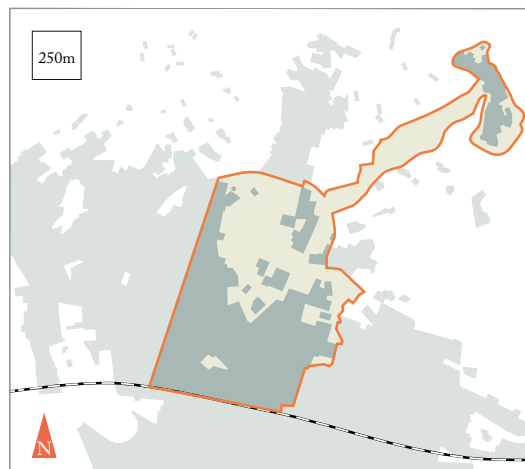
Montecatini Terme

Montecatini Terme představuje ambiciózní projekt regenerace starších lázní a poslední významný příklad *Slavných lázní Evropy*. Zdejší termální prameny znali už staří Římané a v 18. století kolem nich vzniklo starší lázeňské město. Teprve počátkem 20. století se však uskutečnila plánovaná transformace dřívějších lázní do formy „zahradního města“. Jeho monumentální lázeňská architektura – inspirovaná jinými *Slavnými lázněmi Evropy* – se jako rozsypané perly rozprostírá ve velkolepé oáze zahrad, formálního parku a promenád. Městská zeleň přechází v porosty roztroušených píní a terasovitě uspořádané olivové háje, které vystupují po strmém úbočí korunovaném středověkým městem Montecatini Alto ležícím v prodloužení centrálního bulváru a hlavní osy moderních lázní, třídy Viale Verdi.

Od 18. do 20. století lákalo *Montecatini Terme* mnohé významné intelektuály a umělce, jako byli například Verdi, Puccini nebo Leoncavallo.

Dnes je *Montecatini Terme* nejvýznamnějším lázeňským městem v Itálii a jedním z předních lázeňských resortů v Evropě. Mnoho historických budov, jako jsou například termální lázně Tettuccio, Regina, Rinfresco, Excelsior nebo Terme Redi, se stále používá pro lázeňské procedury. *Montecatini Terme* kombinuje uznávanou tradiční léčbu pomocí termálních vod a léčivého bahna s inovativními metodami wellness & beauty. Stejně jako v minulosti mohou hosté kombinovat lázeňskou péči s kulturními a zábavními aktivitami životem pulzujícího města.

Umístění	Itálie, Toskánsko, provincie Pistoia
Plocha komponenty (ha)	114
Počet obyvatel (komponenta / celé město)	9 000 / 20 000
Počet pramenů / teplota	11 / 18-33,4 °C
Léčené kúry	pítí, koupele, inhalace, kyslíková terapie, bahenní lázně, fyzioterapie
Léčené nemoci	onemocnění trávicího ústrojí (chronická zácpa, dráždivý tračník, gastritida, dyspepsie), osteoartróza, revmatismus, chronická plicní onemocnění, chronická otitida, rehabilitace cerebrovaskulárních příhod
Hlavní období výstavby	1770–1799, 1900–1914, 1920–1939
Významné objekty	termální lázně Tettuccio (1781/1928), Regina (1927), Leopoldine (1780/1926), Tamerici (1911), Rinfresco (1795/1927) a Excelsior (1907/1968), Kursaal (1907), tenisové kurty Torretta (1925), Gambrius Lodge (1914), Grand Hotel & La Pace (1926), Palazzina Regia (1782/1920), veřejný park (počátek 20. st.), lanová dráha (1898), nové skleníky (20. léta 20. st.), železniční stanice Montecatini (1853)
Slavní návštěvníci	Leopold Habsbursko-Lotrinský, velkovévoda toskánský, Gioacchino Rossini, Giuseppe Verdi, Giacomo Puccini, Ruggero Leoncavallo, Arturo Toscanini, Pietro Mascagni, Luigi Pirandello, Marie Curie, Sofia Loren, Christian Dior
Počet přenocování (2017)	1 617 000
Významné mezinárodní akce	Montecatinský operní festival, Mezinárodní operní soutěž MOA, hudební festival Estate Regina

Montecatini Terme se nachází na jižním okraji Severních Apenin v údolí řeky Nievole. Moderní lázeňské město leží na úpatí kopce pod středověkým městem Montecatini Alto; obě města spojuje historická lanovka.

Lanová dráha spojující lázeňskou část *Montecatini Terme* s historickou obcí Montecatini Alto

Velkolepé termální lázně Tettuccio se nacházejí na samém severním konci ústřední třídy Viale Verdi

City of Bath

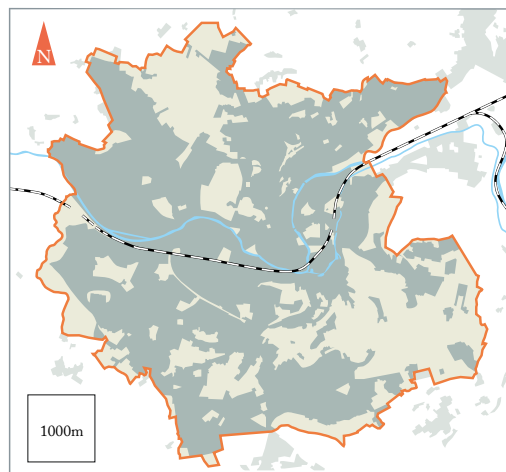
Bath je jedním z nejstarších a nejpřednějších lázeňských měst Evropy. Jeho centrum je soustředěno kolem horkých pramenů, lázeňských budov a starého opatství. Horké prameny, které uctívali už staří Římané, se staly impulzem pro vznik kontinuální tradice lázeňské péče. Od 17. století začalo město přitahovat velké množství návštěvníků, kteří zde hledali lék na své nemoci, ale také ideální místo pro zábavu. Tehdy bylo vybudováno nové město, které nahradilo staré opevněné sídlo a stalo se populárním centrem rekreace a společenských radovánek.

Lázeňské město je proslavené svým výjimečným georgiánským městským designem a soubory palladiánské architektury s četnými náměstími a do půlkruhu uspořádanými stavbami. Po dobu 2 000 let pečuje o své horké prameny a nabízí návštěvníkům lékařskou péči a společenskou zábavu.

Lékaři z *Bathu* byli průkopníky lékařské diagnostiky. Okolní krajina byla a stále je udržována tak, aby sloužila pro cvičení a rekreaci. Lázeňští ceremoniáři vytvořili již v 18. století „Pravidla *Bathu*“, která přispěla ke vzniku zdvořilé společnosti a v 19. století se stala vzorem pro mnohá lázeňská města na kontinentu.

Funkce lázeňského města je v *Bathu* dodnes živá, lázeňské procedury jsou k dispozici v novodobých lázních Thermae Bath, v zrekonstruovaných lázních Hotbath a Cross Bath nebo v nedalekém lázeňském hotelu Gainsborough. Minerální voda se pije denně v pitné hale Pump Room, která i nadále slouží ke společenským setkáním. Společenský sál Assembly Rooms je stejně jako dřív kulturním cílem, kde se pořádají koncerty, přednášky, konference a další akce.

Umístění	Velká Británie, Bath and North East Somerset
Plocha komponenty (ha)	2 870
Počet obyvatel	88 900
Počet pramenů / teplota	3 / 44-47 °C
Léčebné kúry	koupele, pitné kúry, masáže, inhalace
Léčené nemoci	chronická artritida, záněty tkání, dna, poúrazové stavy, nervové poruchy, oběhové potíže, jaterní nemoci, obezita
Hlavní období výstavby	1700–1739, 1740–1769, 1770–1799, 1800–1839
Významné objekty	King's Bath (12. st.), Cross Bath (13. st.), The Grand Pump Room (1790–95), Hetling Pump Room (1804), Leper Hospital (16. st., 1761), Royal National Hospital for Rheumatic Diseases (1739–42), Queen Square (1728–36), The Circus (1754–66), Royal Crescent (1767–75), Bath Street (1791–94), Assembly Rooms (1769–71), Abbey of St Peter and Paul (15. st.), kostel St Mary Bathwick (1810), Parade Gardens (od 1708), Sydney Gardens (1794), Royal Victoria Park (1830), železniční stanice Bath (1840)
Slavní návštěvníci	královna Charlotte, vévoda Clarence (William IV.), Thomas Lawrence, Jane Austen, Charles Dickens, Mary Shelley, William Smith, William Herschel, Niccolò Paganini, Franz Liszt, Thomas Gainsborough
Počet přenocování (2017)	3 410 000
Významné mezinárodní akce	Bath Festival (hudební), Mozartův festival, Dětský festival, Literární festival

Město Bath leží na řece Avon. Horké prameny a staré opevněné město se nacházejí na pravém břehu řeky, odkud směrem k severu stoupají svahy Lansdown a Cotswolds. Jižní straně údolí dominuje vápencová plošina. Město je obklopeno rozsáhlou krajinou – chráněným Zeleným pásem.

Pohled k severu na Royal Crescent (vlevo) a Circus

Na lázeňskou tradici *Bathu* navazují novodobé lázně Thermae Bath Spa

Správa statku *Slavné lázně Evropy*

Sériový statek *Slavné lázně Evropy* sdružuje nejvýznamnější příklady jedinečného městského typu vzniklého kolem přírodních minerálních pramenů. Komponenty statku – jedenáct lázeňských měst nacházejících se v sedmi zemích – společně dokládají kompletní škálu atributů nezbytných k vyjádření navrhované mimořádné univerzální hodnoty. Reprezentantem těchto atributů je řada vysoce autentických hmotných prvků: minerální prameny různého charakteru, historická lázeňská městská krajina, lázeňská architektura s průkopnickou formou a designem zahrnující charakteristická zařízení pro lázeňskou péči a volnočasové aktivity, pečlivě udržovaná rekreační a terapeutická krajina a specifická lázeňská infrastruktura. Každé lázeňské město přispívá specifickým a zásadním způsobem k navrhované mimořádné univerzální hodnotě statku prostřednictvím jedinečné různorodé kombinace atributů, které vznikly v období rozkvetu *Slavných lázní Evropy* od počátku 17. století do 30. let 20. století. Všechna tato města přitom i nadále slouží k účelu, pro který byla původně navržena.

Pro správu statku a jeho součástí byl vytvořen celkový systém správy včetně Management plánu a Akčního plánu, na nichž se dohodly všechny zúčastněné strany. Záležitosti týkající se *Slavných lázní Evropy* monitoruje Mezivládní výbor, který je tvořen zástupci

národních kontaktních míst pro oblast světového dědictví a/nebo zástupci nejvyšších orgánů památkové péče. Tento výbor je také poradním orgánem pro Správní radu Slavných lázní (GSMB). Rada se skládá ze starostů 11 komponent a má výkonnou pravomoc pro statek jako celek. Správní rada stanoví a spravuje rozpočet na celkové řízení statku, sleduje a přezkoumává Akční plán, zaměštnává společný sekretariát a řídí další činnosti týkající se celého statku, jako jsou marketingová a komunikační strategie nebo registr rizik a opatření k předcházení rizikům. Jejím důležitým úkolem bude pokračovat v rozvoji vzájemné spolupráce mezi jednotlivými komponentami.

Každá z komponent má vlastního správce (site manažera) a skupinu odborných poradců, kteří dohromady tvoří Skupinu site manažerů (SMG). Tato skupina představuje expertní platformu pro diskusi a vzájemnou výměnu zkušeností a je poradním orgánem správní rady v otázkách řízení. Každá komponenta má vypracovaný Místní management plán, který je v souladu s celkovým Management plánem a Akčním plánem statku. Celkový systém správy a Místní management plány budou čas od času upravovány tak, aby byla zajištěna ochrana statku a jeho udržitelný rozvoj v budoucnu.

Pavilon Luisina pramene a Studeného vřídla, *Františkovy Lázně*

„Slavné lázně Evropy“

Slavné lázně Evropy (The Great Spas of Europe) představují transnacionální sériový statek sdružující jedenáct lázeňských měst, která se nacházejí v sedmi evropských zemích. Jde o *Baden bei Wien* (Rakousko), *Spa* (Belgie), „západočeský lázeňský trojúhelník“ s *Karlovy Vary*, *Františkovými Lázněmi* a *Mariánskými Lázněmi* (Česká republika), *Vichy* (Francie), *Bad Ems*, *Baden-Baden* a *Bad Kissingen* (Německo), *Montecatini Terme* (Itálie) a *City of Bath* (Velká Británie).

1. Baden bei Wien
www.baden.at

5. Mariánské Lázně
www.marianskelazne.cz

9. Bad Kissingen
www.badkissingen.de

2. Spa
www.villedespa.be

6. Vichy
www.ville-vichy.fr

10. Montecatini Terme
www.tomontecatini.com

3. Františkovy Lázně
www.frantiskovy-lazne.info

7. Bad Ems
www.bad-ems.info

11. City of Bath
www.bath.co.uk

4. Karlovy Vary
www.karlovyvary.cz

8. Baden-Baden
www.baden-baden.de

GREAT
SPAS of Europe

Tiráž

Text: Michal Urban na základě Nominační dokumentace k žádosti o zápis The Great Spas of Europe na Seznam světového dědictví, leden 2019

Fotodokumentace: Michael Bauer, Bath and North East Somerset Council, Torben Beeg, Flavio Burul, Jan Borecký, Comune Montecatini Terme, Joël Damase, Hajo Dietz, Sophie Delettre, Christian Freydl, Gerd Herren, David Houbrechts, Jas Air CZ, Dominik Ketz, kvpoint.cz – Veronica Prodis, David Laudien, Petr Lněnička, Iris Geiger-Messner, Alexandra Nadler, Christian Parisey, Herbert Piel, Anne Pirard, Christopher Pound, Jan Prudík, Ladislav Renner, Stadtarchiv Bad Kissingen, Stadt- und Tourismusmarketing, Verbandsgemeinde Bad Ems, Stadtmuseum / Archiv Baden-Baden, Libor Sváček, Giselher Wall, Willi Walter, Lubomír Zeman

Obálka a sazba: Alexandra Teplíková, MEDIA a.s.

Tisk: MEDIA a.s., www.mediaas.cz

Vydavatel: Karlovarský kraj

Náklad: 1,000

První vydání: 2019

ISBN 978-80-88017-34-9

